

АРХЕОЛОГІЯ

УДК 902.21 + 351.853
LCC CC76.U4

З. П. Маріна, О. В. Ромашко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Археологічні розвідки в Дніпропетровській області у 2017 р.

Розглянуто матеріали археологічних розвідок пам'яток без наземних ознак на території Дніпропетровської області у 2017 р. Проведення робіт обумовлено необхідністю встановлення стану збереженості археологічних об'єктів, що вже знаходяться на державному обліку в Дніпропетровському обласному центрі з охорони історико-культурних цінностей та які нещодавно виявлені. Біля с. Вільне Новомосковського р-ну обстежено відрите у 2005 р. поселення. Воно займає природний мис правого берега р. Самара. Методом шурфування встановлено стратиграфію та потужність культурного шару, визначено площу пам'ятки. Артефакти представлено фрагментами ліпного посуду та численними кістками великої й малої рогатої худоби та коня. Посуд орнаментовано валиками, прокресленими лініями, відбитками мотузки. Належить до богуславсько-білозерської культури доби пізньої бронзи.

У Синельниківському р-ні досліджено поселення біля с. Запорожець, що відкрито експедицією Дніпрогесу наприкінці 1920-х рр. Територіально воно займає частину мису лівого берега р. Дніпро. Під час шурфування встановлено руйнацію культурного шару пам'ятки внаслідок дії природного фактора (підтоплення водами р. Дніпро) та антропогенної діяльності останніх десятиліть. Археологічні матеріали включають поодинокі фрагменти глиняного ліпного та кружального посуду, уламки кісток тварин. Отримані дані, свідчать, що на сьогодні зберіглася лише периферійна частина об'єкта, який хронологічно й культурно репрезентує пізньослов'янський період в історії Надпоріжжя.

Ключові слова: культурний шар; фрагменти кераміки; валиковий орнамент; печина; шлаки; Присамар'я; Надпоріжжя.

Марина З. П., Ромашко А. В. Археологические разведки в Днепропетровской области в 2017 г.

Рассмотрены материалы археологических разведок памятников без наземных признаков на территории Днепропетровской области в 2017 г. Проведение работ обусловлено необходимостью установления сохранности археологических объектов, которые уже взяты на учет Днепропетровским областным центром охраны историко-культурных ценностей и которые недавно выявлены. Возле с. Вольное Новомосковского р-на обследовано открытое в 2005 г. поселение. Оно занимает природный мыс правого берега р. Самара. Методом шурфовки установлены стратиграфия и мощность культурного слоя, определена площадь памятника. Артефакты представлены фрагментами лепной посуды и многочисленными костями крупного и мелкого рогатого скота и коня. Посуда орнаментирована валиками, прочерченными линиями, оттисками шнура. Относится к богуславско-белозерской культуре эпохи поздней бронзы.

В Синельниковском р-не исследовано поселение у с. Запорожец, которое было открыто экспедицией Днепрогэса в конце 1920-х гг. Территориально оно занимает часть мыса левого берега р. Днепр. Заложённые шурфы свидетельствуют о разрушении культурного слоя памятника в результате действия природного фактора (подтопление водами р. Днепр) и антропогенной деятельности последних десятилетий. Археологические материалы включают единичные фрагменты лепной и кружальной керамики, сколы костей животных. Полученные данные свидетельствуют о сохранности только периферийной части объекта, который хронологически и культурно представляет позднеславянский период в истории Надпорожья.

Ключевые слова: культурный слой; фрагменты керамики; валиковый орнамент; печина; шлаки; Присамарье; Надпорожье.

Marina Z. P., Romashko A.V. Archaeological exploration in the Dnepropetrovsk region in 2017

Materials of archaeological exploration of monuments without land characteristics in the territory of Dnepropetrovsk region in 2017 are reported. The work is conditioned by the necessity to establish the safety of archaeological objects that have already been registered by the Dnepropetrovsk Regional Center for the Protection of Historical and Cultural Values and which have recently been revealed. The settlement near the village Vilne of Novomoskovsk was explored in 2005. It occupies the natural cape of the right bank of the Samara river. It is located 1 km to the NE from the village outskirts. The area of the settlement is limited to two sources of drinking water. In the central part of the cape there are four pits. Stratigraphy is established, the thickness of the cultural layer is 0,8–0,9 m. The area of the monument is 50 x 20 m. The artifacts are represented by fragments dishes of clay: walls, bottoms and top part of vessels. The dishes are ornamented with rollers, drawn lines, embossed lines. The numerous bones found belong to large and small cattle and a horse. There are pieces of slag. All materials refer to the Boguslav-Belozersk culture of the Late Bronze Age.

In the Sinelnikovsky District, a settlement near the village Zaporozhets near Sinelnikovo was investigated. It was discovered by the work of the Dneproges expedition of the Institute of Archeology of the National Academy of Sciences of Ukraine in the late 1920s. Territorially occupies part of the cape of the left bank of the river Dnepr from the village. Not digging. As a result of the survey of the monument in the 1970s, A. V. Bodiansky and L. P. Krylova collected numerous artifacts that reflect the destruction of the cultural layer. The pits laid in 2017 by the DNU on the area of the settlement testify to its further destruction as a result of the natural factor (flooding of the Dnieper river) and active anthropogenic activity of the last decades. The cultural layer with thickness up to 0.4 m is poorly saturated with finds. Archaeological materials include single fragments of ceramics with a glossy Saltov-type surface and animals bones. The carried out researches testify to the preservation of only the peripheral part of the object, which chronologically and culturally represents the Late Slavonian period in the history of the ancient population of Nadporozhye.

Keywords: Cultural Layer; Fragments of Ceramics; Roller Ornament; Stoves; Slag; Prisamarye; Nadporozhye.

Протягом останніх років археологічною експедицією Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара щорічно здійснюються археологічні розвідки із шурфуванням у межах Дніпропетровської області. У 2017 р. такі роботи проведені у Новомосковському та Синельниківському районах. У складі експедиції, крім авторів, працювали старший науковий співробітник Центру з охорони історико-культурних цінностей у Дніпропетровській області Д. Г. Філімонов і студенти I курсу історичного факультету, які перебували на навчальній археолого-етнографічній практиці. Наукова вмотивованість робіт обумовлена, з одного боку, необхідністю встановлення стану збереженості пам'яток без наземних ознак, що знаходяться на обліку в Дніпропетровському обласному центрі з охорони історико-культурних цінностей, з іншого – обстеження археологічних об'єктів, які не перебувають на державному обліку, але відомі за науковими звітами 2000–2010 рр. Безпосередньо на археологічній пам'ятці роботи передбачали встановлення точного місця її розташування; межі, потужність та стратиграфію культурного шару; визначення хронології та сучасний стан.

Територія Новомосковського району дуже насичена пам'ятками археології, які репрезентують різні періоди історії полікультурного населення регіону від доби палеоліту до козацького часу. Привабливість цієї території пов'язана з природно-кліматичними умовами Присамар'я, яке є частиною Південного Лісостепу з помірно-континентальним кліматом, що й створювало сприятливі умови для життєдіяльності стародавніх суспільств. Зокрема питання про природний потенці-

ал регіону з позицій його заселення племенами бронзової доби було детально досліджено В. А. Ромашком (Ромашко, 2016).

Головним об'єктом робіт стало поселення Вільне-1, що розташоване на північний схід від с. Вільне Вільненської сільради Новомосковського району. Ця пам'ятка відкрита у 2005 р. Л. М. Голубчик та О. Г. Яровим під час проведення планових археологічних розвідок (Голубчик, 2006). Зібрані названими авторами на поверхні артефакти (фрагменти ліпного посуду та кістки тварин) дозволили їм попередньо визначити можливі розміри поселення. Також було встановлено, що територія, на якій розташоване поселення, використовується місцевими жителями у якості пасовиська, що становить для нього певну загрозу. Останнє й обумовило необхідність більш детального вивчення ситуації на цій пам'ятці.

Під час розвідки 2017 р. встановлено, що поселення Вільне-1 розташоване на доволі крутому правому березі р. Самара, на відстані 20 м від неї. Поверхня мису задернована та вкрита деревами та кущами.

З метою визначення меж поселення, наявності й потужності культурного шару було закладено 4 шурфи (рис. 1).

Отримано такі результати.

Шурф № 1 (рис. 2).

Розташований у центральній задернованій частині невеличкого мису, що відповідає, можливо, й центру поселення. Шурф містить культурний шар потужністю до 0,8 м. Загальна глибина шурфу до материкового суглинку – 1,4 м. За профілями встановлено таку стратиграфію:

0–0,1 м – шар задернованого ґрунту;

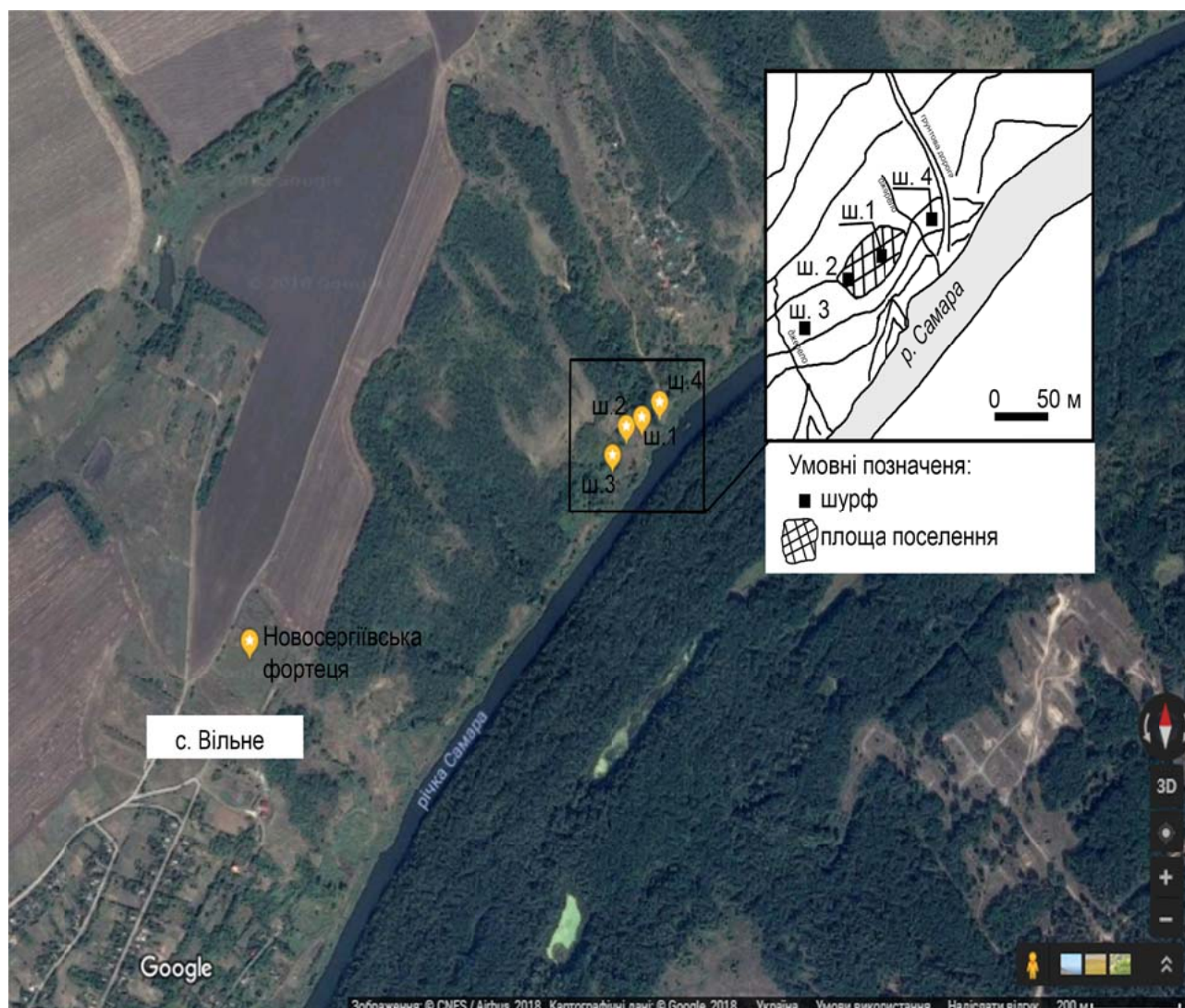

Рис. 1. Карта розташування шурфів на поселенні Вільне-1

0,1–0,5 м – шар заплавного чорнозему без культурних залишків;

0,5–1,3 м – культурний шар зі слідами поселення фінальної бронзи. На глибині 0,5 м від денної поверхні зафіксовано присутність дрібних аморфних фрагментів стінок ліпних посудин (13 примірн.) та уламків кісток тварин. Концентрація знахідок значно збільшується з глибини 0,9 до 1,3 м. Переважають фрагменти стінок глиняного посуду (46 примірн.), також присутні фрагменти вінець (5 примірн.) та уламки днищ (2 примірн.). Зібрано 308 кісток тварин. Це уламки ребер, трубчастих кісток, щелепи, зуби великої рогатої худоби та коней, альчик вівці-кози та ін. т. п. Значна частина остео-логічного матеріалу кальцинована. На глибині 1 м знайдено крем'яну скребачку, а на глибині 1,3 м – частину ступки мушлі-перловиці. Із глибини 1,15 та 1,25 м походять ливарні шлаки. Знайдено також шматки печини;

1,3–1,4 м – передматериковий суглинок;
з 1,4 м – материковий суглинок.

Шурф № 2 (рис. 2).

Закладено на західній частині поселення, на краю природного мису. Характерним є зменшення товщі культурного шару до 0,4 м. У профілях зафіксовано такі стратиграфічні дані:

0–0,1 м – шар задернованого ґрунту;

0,1–0,9 м – шар заплавного чорнозему без культурних залишків;

0,9–1,3 м – культурний шар зі слідами поселення фінальної бронзи. В шурфі знайдено 22 артефакти, серед яких фрагмент денця із закраїною від ліпної товстостінної посудини, дев'ять неорнаментованих уламків стінок та трубчасті кістки, суглоби та зуби великої рогатої худоби;

1,3–1,4 м – передматериковий суглинок;

з 1,4 м – материковий суглинок.

Шурф № 3 (рис. 2).

Закладено на захід від центральної частини поселення, на схилі, за межами основного природного мису, у напрямі до західного джерела. Ґрунт шурфу за структурою відрізняється від вищеопи-

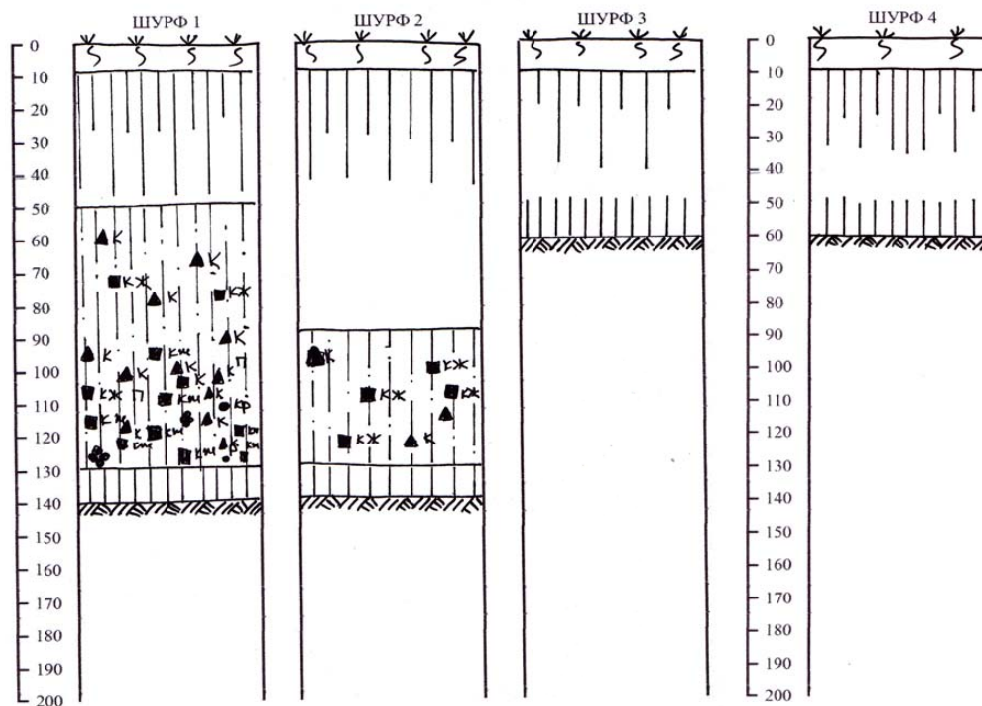

Рис. 2. Креслення шурфів, закладених на поселенні Вільне-1

саних: він заплавлений, відразу висихає на повітрі, доволі твердий при копанні, містить глиняні домішки. Материк виявлено за твердим глиняно-пастоподібним ґрунтом, що відрізняється кольором та більш твердою структурою.

0–0,1 м – шар прирічкові рослинності;

0,1–0,5 м – шар заплавного чорнозему без культурних залишків;

0,5–0,6 м – передматериковий суглинок;

з 0,6 м – материковий суглинок.

Шурф № 4.

Закладено на схід від центральної частини поселення, на схилі, за межами основного природного мису, у напрямі до східного джерела. Ґрунт шурфу має структуру, подібну до шурфу № 3: він заплавлений, відразу висихає на повітрі, доволі твердий для копання, містить глинясту структуру. Поверхня вкрита чагарником. Материк виявлено за твердим глиняно-пастоподібним ґрунтом, що відрізняється кольором та більш твердою структурою.

0–0,1 м – шар прирічкові рослинності;

0,1–0,5 м – шар заплавного чорнозему без культурних залишків;

0,5–0,6 м – передматериковий суглинок;

з 0,6 м – материковий суглинок.

Загальний опис отриманих матеріалів. Як зазначалося вище, з шурфів походить 406 примірн. різнотипових залишків матеріальної культури жителів поселення Вільне-1. Зосередимось на детальному описі найбільш репрезентативних. Першу групу складають уламки вінець ліпних по-

судин (рис. 3, 1–5). Серед орнаментальних елементів зустрічається мотузковий штамп, підовальний у перетині горизонтальний валик, що розміщений по краю вінець, ряди густорозчленованого, слабoproфільованого валика. Дещо розширена серія орнаментів зустрінуто на стінках ліпних посудин (рис. 3, 9, 10, 12–20). Вона доповнюється трикутними композиціями з прокреслених ліній, рядами відтягнутих великих горизонтальних валиків, виступами-шишечками розмірами 1 x 1 x 0,5 см, наколами підовальної у плані форми, прокресленими лініями, що пересікаються, тощо. Днища (рис. 3, 6–8) не орнаментовані, одне із рельєфною закраїною. Знаряддя праці репрезентовані скребачкою підовальної форми, яка виготовлена на відщепі темного непрозорого кремню з частково не знятою крейдовою коркою. Максимальні розміри – 2 x 2,4 x 0,6 см (рис. 3, 11).

Таким чином, у ході робіт встановлена наявність поселення, яке займає природний мис правого берега р. Самара. Його територія обмежена зі сходу та заходу джерелами питної води, які й зараз ще функціонують. Шурфи № 1 та № 2, що розміщувалися у центральній, найвищій, частині мису, показали наявність культурного шару потужністю до 0,8 м. Шурф № 1, мовірно, частково врізався у смітник або котлован житла, чим пояснюється скупченість знахідок та їх кількість. Шурфи № 3 та № 4 не мали артефактів. Присутні фрагменти ліпного посуду типологічно й хронологічно тяжіють до територіально близьких поселень Присамар'я, що були опрацьовані В. А. Ро-

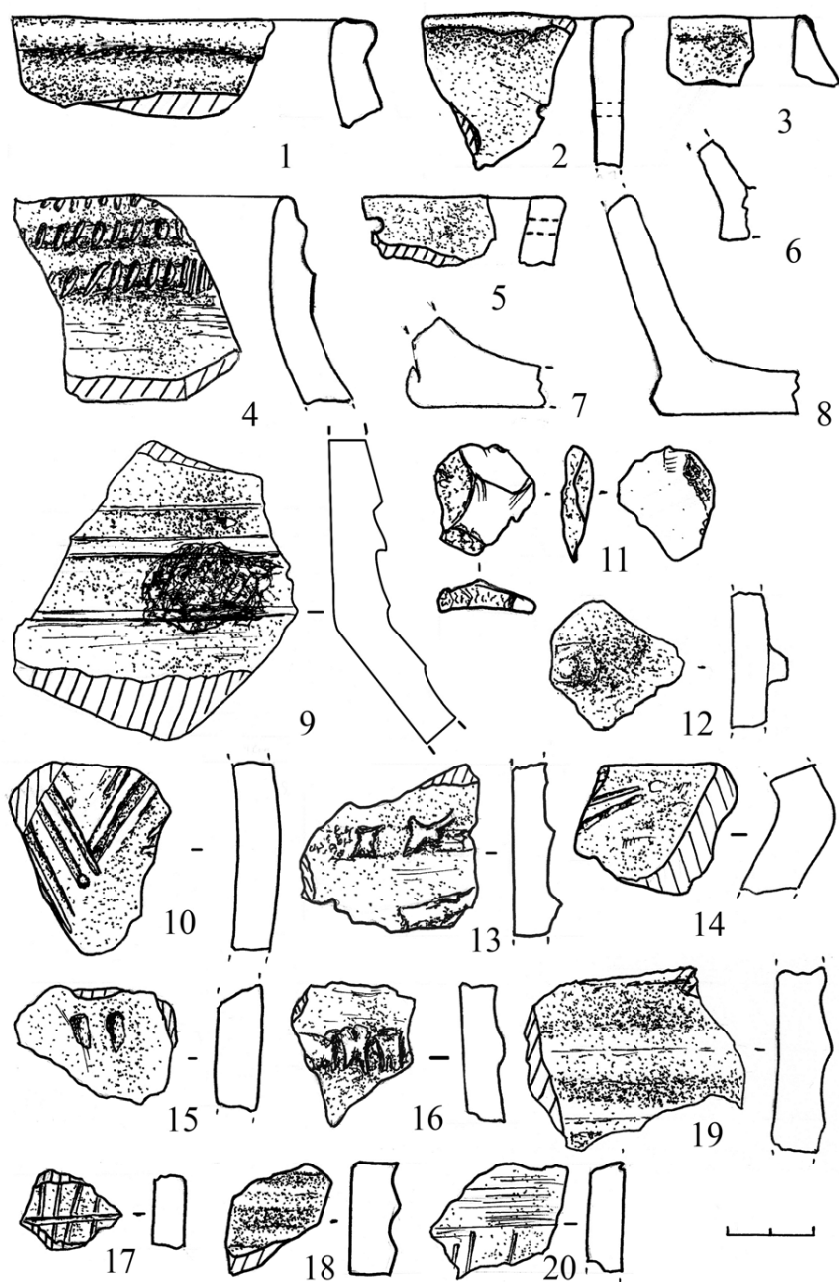

Рис. 3. Репрезентативні матеріали з поселення Вільне-1

машком (Ромашко, 2013) та належать до фінального етапу доби бронзи.

За результатами шурфування та візуальним обстеженням (збори кераміки на сучасній поверхні мису) встановлено площу поселення Вільне-1: 50 x 20 м. Наявність на поселенні Вільне-1 достатньо потужного та інформативного культурного шару робить доцільним рекомендацію пам'яткоохоронним органам щодо взяття його на облік і подальше стаціонарне дослідження через загрозу руйнації пам'ятки під впливом навколишнього природного середовища (зсуви ґрунту, підтоплення річкою тощо).

На території Синельниківського району у попередні роки експедицією вже проводилися роботи, зокрема досліджено групу курганів доби бронзи біля с. Суха Калина. У 2017 р. археологічною розвідкою передбачалися пошук та встановлення сучасного стану збереженості пам'ятки археології без наземних ознак біля с. Запорожець (рис. 4). Остання знаходиться на державному обліку в Дніпропетровському обласному центрі з охорони історико-культурних цінностей (охоронний № 929). У паспорті міститься інформація про те, що «Поселення біля с. Запорожець виникло в епоху ранніх слов'ян при заселенні Лівобережжя Дніпра.

Рис. 4. Карта розташування поселення біля с. Запорожець (а) та локалізація шурфів (б)

Виявлено Дніпробудівською експедицією Інституту археології АН УСРР у 1928 р. Розкопки не проводились. Знахідки зберігаються у фондах ІА НАНУ. Площа поселення розмивається водами Дніпра». В обліковій картці, що зберігається у ви-

щезозначеній установі, вказано дату побутування «в епоху ранніх слов'ян у VIII–IX ст.» та звернуто увагу, що «...У обриві берега зустрічаються фрагменти ліпної та лощеної кераміки салтівського типу. Розкопки поселення можуть дати матеріали

Рис. 5. Карта розташування поселень в районі о-ва Кизлевого Л. П. Крилової

для встановлення племінної належності поселення». Щодо локалізації пам'ятки, то вона, за розвідками у О. В. Бодяньського (1,28 с.) та Л. П. Крилової, визначена таким чином: поселення «Запорожець, на південний захід від села, на мису балки Тягинської». У звіті Л. П. Крилової вміщено карту, яку перенесено до «Паспорта» та використано нами при встановленні місцезнаходження археологічного об'єкта.

За фізико-географічними показниками район обстеження входить до Надпоріжжя, яке у культурному відношенні представлено численними пам'ятками, що репрезентують історію місцевого населення від палеоліту до середньовіччя. Історія їх відкриття сягає ще у XIX ст., але найбільш інтенсивні дослідження цієї території пов'язані з діяльністю Дніпрогесівської експедиції 1927–1932 рр. (Ковалева, 1971) та розвідками О. В. Бодяньського (Бодяньський, 1977). Також слід наголосити на маловідомому факті стосовно обстеження Надпоріжжя у 1944–1945 рр. комплексною експедицією Дніпропетровського історичного музею, Інституту археології АН УРСР під проводом директора ДІМ Д. Ф. Красицького (Красицький, 1945). Опрацювання вищезазначених матеріалів в

архіві ІА НАН України надали змогу отримати більш детальну інформацію про пам'ятку, що нас цікавить. Так, у звіті О. В. Бодяньського за 1977 рік серед описаних археологічних пунктів біля с. Запорожець, єдиним, який може бути ідентифікований з відкритим у 1920-х роках слов'янським поселенням, є пункт 5. Зокрема, названий автор пише, що «З правого миса балки Тягинки¹ у с. Крупської² з 1933 по 1968 рік розмивало велике поселення, що є одночасним черняхівській культурі, ймовірно, I–IV ст. н. е. Залишено, мабуть, місцевим населенням, що було під владою культури сарматів. Пам'ятка в даний час зруйнована» (Бодяньський, 1977). Однак О. В. Бодяньський припускає, що, можливо, на час обстеження залишилася його периферія. Трохи вище за течією р. Дніпро, за описом дослідника, на широкому розлогому мисі знаходиться також поселення епохи пізньої бронзи, яке зруйновано у 1948 р.

Виходячи з отриманої зі звітів інформації, доцільним було вести пошук поселень на мисі на південний захід від с. Запорожець, орієнтуючись по карті, що супроводить звіт Л. П. Крилової та вміщена до «Паспорта» пам'ятки (рис. 5).

¹ Балка Тягинка за сучасними картами локалізується тільки на правому березі Дніпра, але якщо ми візьмемо карти зі звітів, то побачимо, що її продовжують і на лівому. Виходячи з цього, ми вважаємо доцільним використання цього орієнтиру у нашій роботі.

² Пошук цього топоніму на різночасових картах та в спеціалізованих виданнях з історії назви сіл та міст області не дав позитивного результату. На нашу думку, ця назва є тимчасовою, і мова йде саме про с. Запорожець, виходячи із загального опису географічних особливостей місцевості.

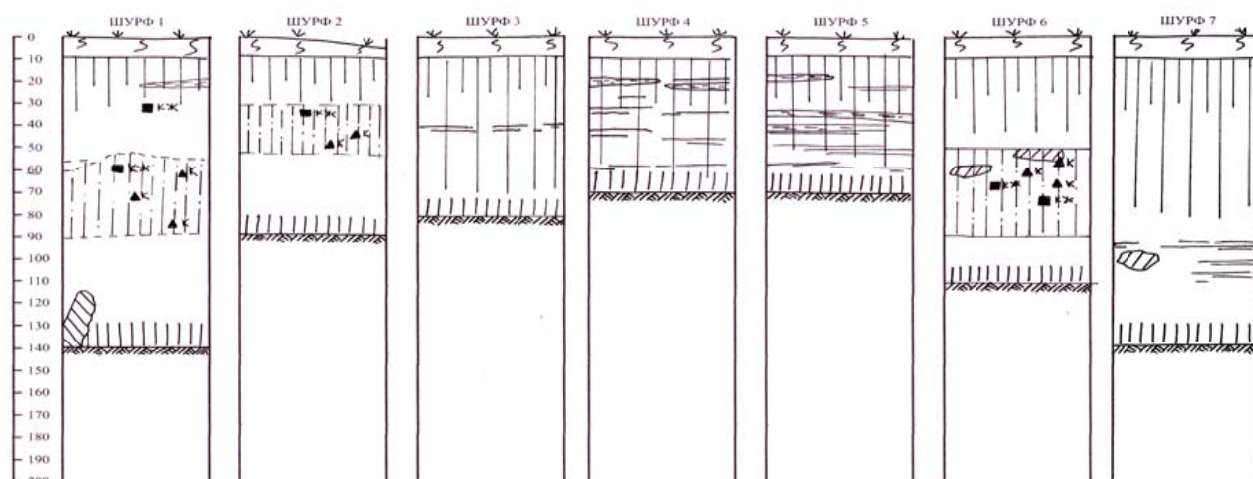

Рис. 6. Креслення шурфів на поселенні біля с. Запорожець

Встановлено, що значна частина берегової смуги р. Дніпро і зараз повільно йде під воду, а частина мису, що по карті відповідає території пам'ятки, зникла під водою та поросла очеретом (рис. 4, б). Увесь мис у глибоких невеличких балках, що густо засаджені деревами. На південній частині мису відбувається антропогенна діяльність. Зокрема, мова йде про влаштування місцевими жителями місць для рибальства, вирівнювання галявин під намети і т. п. Також територія мису використовується у якості постійного місця відпочинку як місцевих жителів, так і населення сусідніх сіл. У південно-східній частині знаходиться водна станція Тягинка, яка на даний момент не використовується через відсутність сполучення водняним транспортом із м. Дніпром та іншими населеними пунктами області.

Для встановлення культурного шару на пологовому мисі закладено сім шурфів. Шурф № 3 знаходився в низинці, усі інші розташовані на пагорбі, який пересікається низкою мікробалок. Найбільш північним є шурф № 6, який знаходиться у місці різкого підвищення рельєфу у напрямку до околиці с. Запорожець.

Отримано такі результати.

Шурф № 1 (рис. 6).

Знаходиться на південній частині мису, перед постійно діючого у літній період табору рибалок. За стратиграфічними спостереженнями встановлено:

0–0,1 м – дерновий шар;

0,1–0,5 м – шар чорнозему без культурних залишків (?), з 0,2 м фіксується шар піску та мулу, який міг утворитися під час тимчасового затоплення мису. В цьому ж прошарку знайдено 1 кістку домашньої худоби;

0,5–0,9 м – невиразний культурний шар із незначними знахідками. Мова йде про три фрагмен-

ти стінок ліпних посудин з темно-сірого та світло-коричневого тіста та кістку тварини;

0,9–1,3 м – шар чорнозему без культурних залишків;

1,3–1,4 м – передматериковий суглинок;

із 1,4 м – материковий суглинок.

Шурф № 2 (рис. 6).

Знаходиться на північ від шурфу № 1 біля обриву берегової лінії:

0–0,1 м – дерновий шар;

0,1–0,3 м – шар чорнозему без культурних залишків. На рівні 0,2 м від денної поверхні фіксуються сліди тимчасового затоплення у вигляді шару піску та мулу;

0,3–0,5 м – невиражений культурний шар із незначними знахідками. Це два фрагменти вінець однієї посудини світло-коричневого тіста та дрібна кістка тварини;

0,5–0,8 м – шар чорнозему без культурних залишків;

0,8–0,9 м – передматериковий суглинок;

з 0,9 м – материковий суглинок.

Шурф № 3 (рис. 6).

Закладено у найнижчій частині мису біля недіючої водної станції Тягинка. Шурф не містить культурних залишків. У бровках чітко виділяються сліди тимчасового затоплення території у вигляді горизонтальних смуг піску та мулу.

0–0,1 м – дерновий шар;

0,1–0,7 м – шар чорнозему без культурних залишків;

0,7–0,8 м – передматериковий суглинок;

з 0,8 м – материковий суглинок.

Шурф № 4 (рис. 6).

Закладено на північнийсхід від шурфу № 4 на початку плавного суцільного підвищення мису у напрямку до населеного пункту. Шурф не містить культурних залишків. У бровках чітко виділяють-

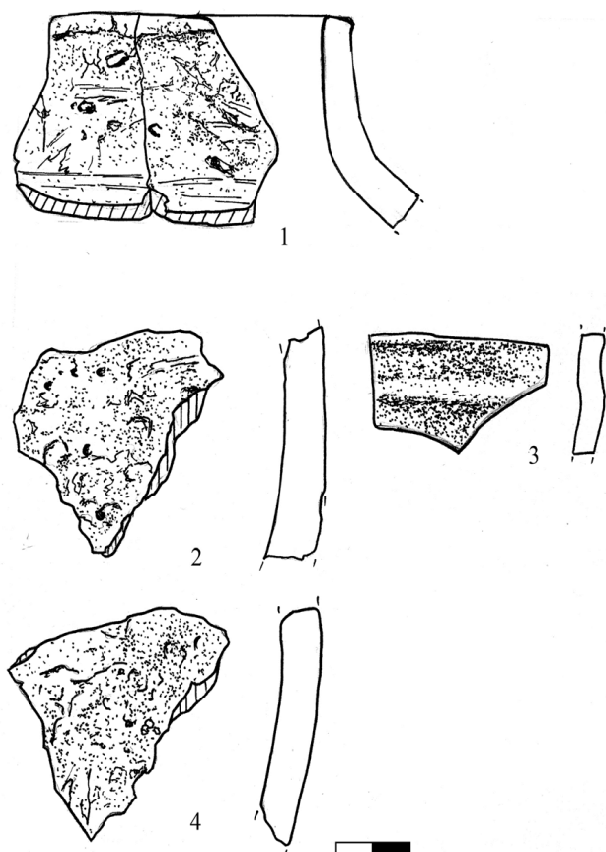

Рис. 7. Матеріали, знайдені на поселенні біля с. Запорожець

ся сліди тимчасового затоплення території у вигляді горизонтальних смуг піску та мулу, особливо виразні вони у шарі 0,1–0,2 м від денної поверхні.

0–0,1 м – дерновий шар;

0,1–0,6 м – шар чорнозему без культурних залишків;

0,6–0,7 м – передматериковий суглинок;

з 0,7 м – материковий суглинок.

Шурф № 5 (рис. 6).

Закладено на північ від шурфу № 2, за невеличкою балкою, яка врізається у мис із сторони берега р. Дніпро. Шурф не містить культурних залишків. У бровках чітко виділяються сліди тимчасового затоплення території у вигляді горизонтальних смуг піску та мулу, особливо виразні вони у шарі 0,2–0,5 м від денної поверхні.

0–0,1 м – дерновий шар;

0,1–0,6 м – шар чорнозему без культурних залишків;

0,6–0,7 м – передматериковий суглинок;

з 0,7 м – материковий суглинок.

Шурф № 6 (рис. 6).

Знаходиться на північ від усіх шурфів у місці, де починається доволі різкий підйом ландшафту у напрямку населеного пункту. Шурф містить сліди культурного шару, який виділено за знахідками та

за неоднорідністю ґрунту (чорнозем із вкрапленнями глинистих структур, колір бурий).

0–0,1 м – дерновий шар;

0,1–0,5 м – шар чорнозему без культурних залишків;

0,5–0,9 м – культурний шар, у якому знайдено п'ять фрагментів ліпної товстостінної кераміки слов'янського типу, один фрагмент кружальної посудини із сірою поверхнею салтівського типу, один уламок щелепи кози/вівці та три фрагменти кінцівок кісток кози-вівці;

1,0–1,1 м – передматериковий суглинок;

з 1,1 м – материковий суглинок.

Шурф № 7 (рис. 6).

Закладено у центральній частині мису, між шурфами № 4–6 та № 3. Шурф не містить культурних залишків.

0–0,1 м – дерновий шар;

0,1–1,3 м – шар чорнозему без культурних залишків. На глибині 0,7 м від сучасної поверхні фіксуються зміни кольору ґрунту, які, можливо, пов'язані з підтопленнями, які неодноразово відбувалися тут.

1,3–1,4 м – передматериковий суглинок;

з 1,4 м – материковий суглинок.

Загальний опис отриманих матеріалів. Як зазначалося вище, слабкий культурний шар репрезентовано уламками гончарного посуду та кістками тварин (рис. 7). Керамічний комплекс складається з уламків вінець та стінок грубих ліпних горщиків, у тісті яких присутні крупні домішки слюди, шамоту, рослинні вкраплення. Поверхня дуже нерівна, має грубу структуру світло-коричневого кольору (рис. 7, 1, 2, 4). Із загальної серії виділяється уламок стінки сіроглиняного гончарного горщика салтівського типу (рис. 7, 3). Остеологічний матеріал представлений фрагментами щелепи кози-вівці, уламками кінцівок кісток дрібної рогатої худоби у невеликій кількості.

Отримані під час шурфування археологічної пам'ятки артефакти належать ліпному та кружальному посуду пізньослов'янського часу. Типологічна невиразність фрагментів ліпного посуду утруднює його більш конкретне культурно-хронологічне визначення. Наведені вище стратиграфічні дані семи шурфів, що розміщені на різних ділянках мису, свідчать про відсутність насиченого культурного шару на поселенні з охоронним № 929. Скоріш за все, мова може йти про залишки периферії поселення другої половини I тис. н. е., що було відкрито під час проведення Дніпрогесівської експедиції та про яке писав у своєму звіті О. В. Бодянский. Як зазначено вище, названий автор ще у 1970-х рр. підкреслював значну руйнацію пам'ятки. На сьогодні, виходячи з даних проведених археологічних досліджень, можна припустити, що більшу частину території поселення

поглинули води Дніпра під час сезонних підтоплень та певних змін русла ріки через антропогенну діяльність. Ділянка мису, де, можливо, збереглася периферійна частина, засаджена достатньо щільно деревами. Виходячи з цього, вважаємо можливим повторне обстеження археологічної пам'ятки у разі проведення на цій ділянці мису будь-яких господарських робіт, що призведуть до остаточного її знищення.

Таким чином, проведені експедицією ДНУ імені О. Гончара археологічні розвідки з шурфуванням пам'яток без наземних ознак є важливою складовою їх виявлення та встановлення сучасного стану. Здійснення аналогічних робіт у подальшому сприятиме як уточненню та коригуванню списку цих об'єктів, так і своєчасному виявленню тих із них, яким загрожує небезпека внаслідок антропогенної діяльності та впливу природного середовища.

Бібліографічні посилання

- Бодянський, О. В. (б/д). Археологічні пам'ятки Запорізької та Дніпропетровської областей, які зруйновані або руйнуються водами озера ім. В. І. Леніна та Каховського водосховища. *Архів Інституту археології НАН України (1977/89)*. [Неопубліковано].
- Голубчик, Л. Н., Яровой, А. Г. (2006). *Отчет о проведении археологических разведок на территории Днепропетровской области в 2005 г.* (2006/б-н). [Неопубліковано].
- Ковалева, И. Ф. (1971). *Днепрогэсовская археологическая экспедиция НАРКОПРОСа УССР 1927–1932 гг.*: автореф. дисс. на соискание учен.

- степени канд. ист. наук: спец. 07.00.06 «Археология». Днепропетровск: ДГУ.
- Красицький, Д. Ф. Звіт археологічної експедиції в порожисту частину Дніпра 1944–1945 року. *Архів Інституту археології НАН України (1945/14)*. [Неопубліковано].
- Ромашко, В. А. (2013). *Заключительный этап позднего бронзового века Левобережной Украины (по материалам богуславско-белозерской культуры)*. Киев.
- Ромашко, В. А. (2016). Физико-географическая характеристика Присамарья в контексте климатических схем бронзового века Восточной Европы. *Археологія та етнологія Півдня Східної Європи*. Дніпро: Ліра.

References

- Bodjans'kij, O. V. (B/d). Archaeological monuments of Zaporizhzhya and Dnipropetrovsk regions, which are destroyed or destroyed by the waters of the lake of V. I. Lenin and Kakhovsky Reservoir [*Archive of the IA NAN of Ukraine (1977/89)*] (In Ukrainian, unpublished).
- Golubchik, L. N. & Jarovoj, A. G. Report on conducting archaeological surveys in the Dnipropetrovsk region in 2005 [2006/without number] (In Russian, unpublished).
- Kovaleva, I. F. (1971). *Dniprogesovskaya archaeological expedition of NARKPOROS of the USSR 1927–1932*. Dokt. Diss. [abstract. Doct. Diss.]. Dnipropetrovsk. (In Russian).
- Krasic'kij, D. F. (B/d). Report of the archaeological expedition to the rapids of the Dnieper from 1944 to 1945

- [*Archive of the IA NAN of Ukraine, (1945/14)*] (In Ukrainian, unpublished).
- Romashko, V. A. (2013). *Zakljuchitel'nyj etap pozdnego bronzovogo veka Levoberezhnoj Ukrainy (po materialam boguslavsko-belozerskoj kul'tury)* [The final stage of the late Bronze Age of the Left Bank of Ukraine (based on the materials of the Boguslav-Belozersk culture)]. Kiev. (In Russian).
- Romashko, V. A. (2016). Physico-geographical characteristics of the Sosamarya in the context of the climatic schemes of the Bronze Age of Eastern Europe. *Arheologija ta etnologija Pivdnja Shidnoji Evropi* [Archaeology and Ethnology of the South of Eastern Europe], 34–38. Dnipro. (In Russian).

Надійшла до редколегії 10.03.2018 р.